

گزارش به نشست کارشناسان و مدیران، پیرامون توسعه پایدار و محیط زیست حوضه^(۱) آبریز سد لتیان

که در مرکز تحقیقات آب و انرژی دانشگاه صنعتی شریف با همکاری سازمان آب تهران در بهار ۱۳۸۱ تشکیل شد.

این مقاله به پیشنهاد و همکاری شورای شهر اوشان فشم میگون؛ آقایان مجید صالحی (رئیس شورا) و علیخانی (معاون شورا)، و گروه دانشنامه استان تهران از بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی (وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ آقایان هوشنگ قاسمی، هوشمند فینی و رضا آر تی دار) به طور گروهی تهیه شده است. مدیر گروه و هماهنگ کننده: علی اکبر محمودیان دیماه ۱۳۸۰

کلیاتی فشرده از بخشهای رودبار قصران و لواسان، حوضه های آبریز سد لتیان، مشکلات و پیشنهادات

پیش درآمد

جغرافیای تاریخی شهرستان شمیران:

قدمت تمدن ری (چشمه علی) به حدود ۷۰۰۰ سال پیش می رسد و شهر ری (رغّه) از حدود ۳۰۰۰ سال پیش یکی از چند شهر معروف جهان شناخته شده بود و از همان هنگام رازیان به علت گرمای شدید تابستانها، نواحی کوهستانی شمال خود را که «کوهسران» می نامیدند، به عنوان «سردسیر» (بیلاق) و سرچشمه آنها، بسیار عزیزش می داشتند. واژه کوهسران در دوران اسلامی معرب و تبدیل به «قصران» شد و حدود آن در شمال، آبریز مازندران، در جنوب تپه ماهورهای دامنه توچال تا شمال شهر قدیمی ری، در غرب آبریز رودخانه کرج و در شرق، دشت لار و کوه دماوند (لواسان) بود و به «قصران داخل» (نواحی داخلی کوهستان) و «قصران خارج» (نواحی خارجی کوهستان تا شمال شهر ری) تقسیم می شد. (۲) (۳)

از چند سده پیش با مشهور شدن نواحی زیرمجموعه قصران مانند رودبار، لواسان، شمیران، سیاهرود، کن و تهران، نام خود قصران به فراموشی سپرده شد، اما چون نام رودبار ممکن بود با رودبار منجیل آن سوی البرز اشتباه شود، این را، «رودبار قصران» نامیدند، که باعث شد نام قصران به کلی از بین نرود.

از چند دهه پیش «بخش شمیران» (۴) که شامل تمام روستاهای دامنه جنوبی رشته کوه توچال تا حدود سرخ حصار و داودیه و پونک کن بود، و کم کم ویژگیهای سردسیری و بیلاقی را از دست می داد و تبدیل به مناطق مسکونی می شد، تمام آن جزء شهر تهران قرار گرفت اما از نظر تقسیمات کشوری، منطقه یک و قسمتهایی از مناطق دو و چهار شهرداری تهران به صورت «شهرستان شمیران» درآمد و صاحب «فرماندار» شد در حالی که از نظر خدمات شهری تابع شهرداری تهران بود و همچنین برخی از اداره ها و سازمانها و نهادهای مختلف که مقرشان در این شهرستان قرار داشت، عملاً از نظر سلسله مراتب سیاسی، اجرایی و قوانین تقسیمات کشوری از شمیران تبعیت نمی کردند...

توسعه پایدار و محیط زیست حوضه ی آبریز سد لتیان

بدین ترتیب این شهرستان از همان آغاز دچار بیماری یک شهرستان و چند مدیر گشت.

از سوی دیگر برای آنکه نام شهرستان و فرماندار با «مستما» باشد، قلمرو آن را گسترش دادند و نواحی دیگری از قصران قدیم چون؛ دهستان رودبار قصران با نام «بخش رودبار قصران» و دهستان لواسان بزرگ و دهستان لواسان کوچک (که هر دو در گذشته با دهستان رودبار قصران تشکیل بخشی را با مرکزیت افجه می دادند) را با نام «بخش لواسان» (۵) ضمیمه و تابع شهرستان شمیران نمودند. به این ترتیب سرزمین وسیعی از قصران به شمیران تغییر نام یافت. مساحت بخش رودبار (۶) حدود ۵۰۰ کیلومتر مربع است که حوضه اصلی تأمین آب سد لتیان به طور طبیعی می باشد. در سال ۱۳۳۷ سه روستای قدیمی رودبار قصران، روی هم به صورت شهر «اوشان فشم میگون» تبدیل گشت که در آمارنامه ها، نادرست آنرا فقط «فشم» می نگارند. (برای آگاهی بیشتر نگاه کنید به جدول ۱ اطلاعات تقسیمات کشوری شهرستان شمیران)

بخش لواسان حدود ۶۰۰ کیلومتر مربع است که نیمی از حوضه آبریز سد لتیان و نیمی حوضه آبریز سد لار می باشد (رود و سد لار به طور طبیعی در حوضه آبریز شهرستان آمل و استان مازندران قرار دارد).

این بخش از دو دهستان لواسان بزرگ و لواسان کوچک شکل گرفته که قسمت قابل توجهی از لواسان کوچک به گلندوک (گل هم دورودک) (که در محل اتصال دو رود کوچک کُند و بوجان) نیز معروف بوده است، در سال ۱۳۴۹ به صورت شهر درآمد و روستاهای بسیاری را در برگرفت و همچنان در حال توسعه می باشد و ممکن است تمام لواسان را به زیر پوشش شهری درآورد. (برای آگاهی بیشتر از این دو بخش و تمام شهرستان شمیران مراجعه کنید به نقشه شهرستان شمیران از مؤسسه سحاب، کار از گروه دانشنامه استان تهران).

جدول ۱.

خانوار روستایی سال ۱۳۷۵	جمعیت روستایی سال ۱۳۷۵	تعداد آبادی			نام مرکز	نام بخش / دهستان
		دارای سکنه	خالی از سکنه	جمع		
۳۰۹۹	۱۳۰۴۹	۶۰	۵۴	۱۱۴	تجربش	شهرستان شمیران
۱۴۰۲	۴۹۷۰	۲۷	۲۲	۴۹	فشم	بخش رودبار قصران
۱۴۰۲	۴۹۷۰	۲۷	۲۲	۴۹	حاجی آباد	دهستان رودبار قصران
۱۶۹۷	۸۰۷۹	۳۳	۳۲	۶۵	لواسان	بخش لواسانات
۹۰۱	۳۴۲۸	۱۵	۵	۲۰	لواسان بزرگ	دهستان لواسان بزرگ
۷۹۶	۴۶۵۱	۱۸	۲۷	۴۵	افجه	لواسان کوچک

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان (نقل از صفحه ۲۰ آمارنامه سال ۱۳۷۹ استان تهران)

۱- رودخانه جاجرود (قصران) (۷)

این رودخانه به طور کلی از یال‌های آب پخشان استان‌های مازندران و تهران، از قله برف پوش بیش از ۴۰۰۰ متر البرز بلند، سرچشمه می‌گیرد و پس از سیراب ساختن رودبار قصران، پاکدشت، ورامین، قرچک و انبوه آبادی‌های دیگر پس از طی ۱۴۰ کیلومتر در کویر مرکزی ایران در ارتفاع ۷۹۵ متری، گودترین جای استان تهران وارد دریاچه نمک در ۸۵ کیلومتری شرق قسم می‌شود. (۸) (برای آگاهی بیشتر مراجعه کنید به اطلس جدید راههای ایران از مؤسسه گیتاشناسی)

۱-۱- مشخصات جاجرود در رودبار قصران و لواسان:

طول رودخانه از ارتفاع ۴۳۲۵ متری خلنوی کوچک و قله ۴۱۵۶ متری خورتوئک (کلون بسته کوچک) تا دیواره سد لتیان (۹) در ارتفاع ۱۶۰۰ متری، حدود ۴۲ کیلومتر است (که از این مسافت ۳۰ کیلومتر در رودبارقصران و ۱۲ کیلومتر در لواسان کوچک یا دقیق‌تر بگوئیم در جنوب شهر لواسان قرار دارد)

شیب متوسط رودخانه ۷,۷ درصد و اختلاف ارتفاع سرچشمه تا سد حدود ۲۷۰۰ متر است، (اختلاف سطح آن تا دریاچه نمک بیش از ۳۲۰۰ متر است)

دبی (بده رود) متوسط سالانه آب در ایستگاه لتیان ۶,۶۱ مترمکعب در ثانیه و حداکثر میانگین سالانه ۲۱,۸ و حداقل میانگین سالانه ۳,۲ و حداقل میانگین ماهانه در آبان ۰,۱۳ و بالاخره حداکثر دبی لحظه آن (در ایستگاه رودک) ۶۰ متر مکعب در ثانیه اندازه گیری شده است.

توسعه پایدار و محیط زیست حوضه ی آبریز سد لتیان

جدول ۲- خلاصه اطلاعات برخی از ایستگاه‌های دبی سنج موجود در آمارنامه ۱۳۷۹ استان تهران، تحت پوشش اداره کل امور آب استان (سال آبی ۷۹-۱۳۷۸، که سال کم آبی بود)

نام رودخانه	نام ایستگاه	نام حوضه آبریز	سطح حوضه آبریز (کیلومتر مربع)	حداکثر دبی لحظه (مترمکعب در ثانیه)	حجم جریان سالانه (میلیون مترمکعب)
میگون	مگسک	میگون	۷۷	۱,۵۷*	۴۹,۵**
آهار	اوشان	اوشان	۹۴	۱,۵۸*	۴۹,۵**
جاجرود	رودک	رودک	۴۱۶	۶۰	۱۵۳,۱
امامه بالا	باغ تنگه	باغ تنگه	۱۶,۱	۱,۳	۳,۲
امامه پایین	کمرخانی	کمرخانی	۳۷,۲	۱,۲	۸
افجه	ناران	ناران	۳۰	۲,۴	۶,۱
گلندوک کُند و بوجان	نچار کلا	نچار کلا	۵۸,۵	۹,۱	۱۲,۵
برگ جهان	رستم آباد	رستم آباد	۳۹	۰,۴*	۱۲,۵**
جاجرود	لتیان	رودبار قصران و بخشی از لواسان	۷۱۰	۷,۸*	۲۴۷**

*= متوسط دبی سایر سال‌ها

**= متوسط حجم جریان سالانه در سایر سال‌ها، عددهای ستاره دار از اطلس شهرستان شمیران (ناشر مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی) آورده شده اند. ← جدول ۲-۸-۱ خصوصیات فیزیکی و آب سنجی تعدادی از رودخانه‌ها و شعبه‌های مهم آنها (از همان اطلس)

۱-۲- آب سد لار:

آب دریاچه سد لار (که در حوضه طبیعی مازندران قرار دارد) از راه تونلی حدود ۲۰ کیلومتر با شیبی کمتر از یک درصد و حجم جریان حدود ۱۸ مترمکعب در ثانیه، به دامنه «نرده کوه» روستای «کلان» و از آنجا با شیب بسیار تند پس از بکار انداختن توربین‌های نیروگاه این آبادی در دو لوله به جنوب روستای نیکنام ده برده و در بستر رود کوچک لواریک رها می‌گردد و پس از طی حدود ۳,۵ کیلومتر به دریاچه لتیان وارد می‌شود (به علت خلل و فرج زمین‌های سد لار و سال‌های کم آبی، سطح آب دریاچه بیشتر اوقات به دهانه تونل سوار نمی‌شود و مجبورند آب را به وسیله پمپاژ وارد تونل کنند).

توسعه پایدار و محیط زیست حوضه ی آبریز سد لتیان

در سال‌های اخیر دنباله لوله‌های آب لار را که در جنوب نیکنام ده به رود لوارک منتهی می‌شد پیش از ورود به سد لتیان، ادامه داده‌اند و پس از عبور آن از زیر بستر جاجرود در نزدیک پل بزرگ لشگرک، در غرب بلوار وارد تسونلی دیگر ساخته که می‌توانند آب را با پای خود (به طور ثقلی) به تصفیه‌خانه آب شماره ۵ سوهانک برسانند و بدین وسیله آب گوارای لار را از زیر کوه‌های مرتفع با پای خود به شمال تهران و نواحی شمیران قدیم (مناطق ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و حتی ۵ ببرند. ظرفیت تصفیه آب در آغاز ۱,۵ مترمکعب در ثانیه است که به مرور به حجم آن افزوده می‌گردد و به ۱۵ مترمکعب در ثانیه خواهد رسید.

۲- جمعیت

۱-۲- جمعیت شهر بزرگ ۲۲ منطقه‌ای تهران:

در سرشماری آبان ۱۳۷۵ جمعیت کل مناطق تهران ۶۷۵۸۸۴۵ نفر گزارش شده است که از این تعداد ۲۹۸۸۵۶ نفر مربوط به منطقه یک و بخشی از منطقه چهار شهرداری تهران است که جمعیت شهر شمیران را تشکیل می‌دهد و باید تابع فرمانداری و شهرستان شمیران باشند (گرچه در عمل این تبعیت از سوی برخی سازمانها رعایت نمی‌شود). اکنون جمعیت تهران ۲۲ منطقه‌ای در شب‌ها حدود ۸ میلیون نفر و در روزها حدود ۱۰ میلیون نفر است (به جز روزهای تعطیل که از جمعیت شب هم کمتر می‌شود)

۲-۲- جمعیت شهرستان شمیران:

جمعیت کل شهرستان شمیران	۳۲۹۲۵۴ نفر (سال ۱۳۷۵)
جمعیت شهر شمیران (تجریش و اطراف)	۲۹۸۸۵۶ نفر
جمعیت بخشهای رودبار قصران و لواسان	۳۰۳۹۸ نفر (حوضه ی سد لتیان)
جمعیت بخش لواسان	۱۸۶۶۶ نفر (حوضه لواسان)
جمعیت بخش رودبار قصران	۴۹۷۰ نفر (۲۷ آبادی مسکونی)
جمعیت دهستان لواسان بزرگ	۳۴۲۸ نفر (۱۵ آبادی مسکونی)
جمعیت دهستان لواسان کوچک	۴۶۵۱ نفر (۱۸ آبادی مسکونی)
جمعیت شهر اوشان فشم میگون	۶۷۶۲ نفر (منطقه شهری رودبار قصران)
جمعیت شهر لواسان	۱۰۵۸۷ نفر (منطقه شهری بخش لواسان)

توجه:

محیط زیست و حوضه آبریز سد لتیان، دایم در معرض آلوده‌سازی ۳۰۳۹۸ نفر ساکنان منطقه (گرچه این رقم مربوط به ۵ سال پیش است) و به طور متناوب تحت تأثیر آلوده‌سازی میلیون‌ها نفر از اهالی تهران قرار دارد و روز به روز بر تعداد آنها افزوده می‌شود (← ۲-۴)

توسعه پایدار و محیط زیست حوضه ی آبریز سد لتیان

۲-۳- آمارگیری خصوصی شهر اوشان فشم میگون (شهریور ۱۳۸۰):

در این آمارگیری که به پیشنهاد شورای شهر و همت شهرداری، توسط گروه غلامرضا هوشمند فینی از کارشناسان صاحب نام سازمان برنامه و بودجه و مرکز آمار به انجام رسید مشخص شد که این شهر دارای ۱۱۵۷۲ نفر جمعیت است که ۲۲۷۱ نفر آن به هنگام آمارگیری (با چند بار مراجعه مأموران) غایب بوده‌اند بنابراین جمعیت دایمی آن ۹۳۱۰ نفر است.

پیش‌بینی و برنامه‌ریزی برای آینده - رقم جمعیت دایمی کنونی با مقایسه با جمعیت ۶۷۶۲ نفر سال ۱۳۷۵ بیانگر آن است که در طی حدود ۵ سال، ۲۵۳۹ نفر افزایش یافته یعنی حدود ۳۷,۵ درصد در پنج‌سال و حدود ۷,۵ درصد در هر سال رشد داشته است که اگر این روند ادامه یابد تا سال آینده حدود ۶۹۷ نفر بر جمعیت شهر افزوده خواهد شد. (البته در ماه‌های خرداد، تیر و مرداد وضع به گونه‌ای دیگر است و نیاز به آمارگیری در تیرماه دارد)

۲-۴- جمعیت گردشگران یک روزه جهانگردان و بیلاقی‌ها و مهاجرت فصلی محلی‌ها:

در خودرو شماری گروه دانشنامه تهران در جمعه اول مرداد ۱۳۷۸ از ساعت ۴ بعدازظهر (که هوا بسیار گرم بود) تا ساعت ۲ بعد از نیمه شب، حدود ۳۰ هزار خودرو از رودبار قصران و لواسان (که بیشتر آن‌ها از رودبار قصران بودند) از گردنه قوچک خارج شدند. اگر سرنشینان هر خودرو را دست کم ۴ نفر در نظر بگیریم، حدود ۱۲۰ هزارنفر گردشگر از منطقه آبریز سد لتیان خارج شده است.

۲-۵- گردشگران زمستانی و اسکی‌بازان:

از اواخر مهر و اوایل آبان بارش‌ها در مناطق مرتفع بیش از ۲۵۰۰ متری قصران داخل به صورت برف است و به طور متوسط از آذرماه پیست‌های اسکی شمشک و دربندسر و دیزین (۱۰) آماده می‌شوند. سراسر دره‌ها و تپه‌ها و کوه‌ها و قله‌ها همچون جذاب‌ترین اندام‌ها بر زیر سپیدترین تورها خودنمایی می‌کنند، و نیلگون‌ترین پرده آسمان در پس آن‌ها، زیباترین مناظر جهان را به نمایش می‌نهند. این پهناور زیبایی‌های با عظمت که بسیاری از گردشگران و اسکی‌بازان خارجی آرزوی داشتن تنها قطعه‌ای از آن را دارند، هر روز به ویژه در روزهای تعطیل، از پنجشنبه تا یکشنبه، هزاران عاشق طبیعت، اسکی‌بازان، بیماران تنفسی تهران دودآلود که در بسیاری از روزهای زمستان به آلوده‌ترین حالت خود می‌رسد را، به سوی خود جذب می‌کند و در روزهای یاد شده اغلب از ساعت ۳ تا ۶ بعدازظهر راه‌بندان‌هایی را در رودبار قصران و بیشتر در مناطق شهری به وجود می‌آورد و در نواحی باریک جاده گاهی با حوادث ناگواری نیز مواجه می‌شوند. این رفت و آمدها تا بهار ادامه دارد و در برخی سالها تا اردیبهشت و اوایل خرداد که درختان تازه به گل‌آرایی پرداخته‌اند، کشیده می‌شود. از تعداد و نوع این گردشگران، جهانگردان و اسکی‌بازان هنوز آماري نداریم.

برای جلب و جذب درآمد و ارز و ایجاد شغل: اگر نگوئیم خدمات‌تان هیچ است ولی در واقع بسیار اندک و غیرقابل مقایسه در رقابت با کشورهای پیشرفته است. در حالی که طبیعت ما با آنها قابل مقایسه نیست.

۳- آلودگی های محیط زیست و حوضه آبریز سد لتیان

۳-۱- سقوط فرهنگ اخلاق گردشگری (در پی آمد پولهای نفت...):

مردم خسته و با امیال سرکوفته و اعصابی فرسوده از انبوه مشکلات تهران... وقتی با انواع خودروهای رنگارنگ از گردنه قوچک به رودبار قصران و عدهای کمتر به لواسان سرازیر می شوند، از میان برخی از اتومبیل ها به ویژه جوانان که همیشه سردمدار تحولات هستند ناخودآگاه با داد و فریاد و دست زدن و هر آنچه که عقده ها را بشکافد، از خود بروز می دهند.

هویت گم کرده، در رانندگی، در رفتن به زمین های ساحل رودخانه ها، در پارک کردن اتومبیل، در خوردن میوه و تنقلات و نوشابه ها و انبوه مواد غذایی با انواع ظروف یک بار مصرف فلزی، شیشه ای، پلاستیک، ابداً رعایت آداب را نمی کنند، پوست خریزه، هندوانه، طالبی، لفاف های پلاستیکی سیگار، شکلات، آدامس، کیسه های نایلونی و غیره را به هر سوی، در رودخانه، در باغ و مزارع بدون حصار که با اجازه یا بی اجازه رفته اند، در بزرگراه ها، در طبیعت پاک می ریزند و البته عده ای دیگر هم هستند که به وظایف اجتماعی خویش عمل می کنند و با دیدن این صحنه ها رنج می برند. این ها مهمترین عامل و مشوق سقوط فرهنگ گردشگری هستند که نیاز به کار گسترده فرهنگی از سوی مسئولان منطقه و رسانه های گروهی دارد.

۳-۲- حجم آلودگی های گردشگران:

بنابر آنچه در ۲-۳ و ۲-۴ آمارگیری و خودرو شماری ها آمد به طور متوسط در ۴ ماه خرداد، تیر، مرداد و شهریور فقط در هر جمعه (صرف نظر از پنجشنبه ها و سایر تعطیلات) دست کم ۲۰ هزار خودرو یا به عبارت دیگر به طور متوسط ۲۰ هزار خانوار ۴ نفره وارد رودبار قصران می شوند (درباره لواسان بسیار کمتر است و ما آماری از گردشگران یک روزه آن نداریم) اگر از این تعداد با توجه به اشاراتی که به ویژگی های فرهنگی ایشان شد، حدود ۵ هزار خانوار آداب دان را کسر کنیم که آشغال و زباله های خود را جمع می کنند و در مناطق شهری به زباله دان ها می ریزند، گرچه ما چنین حجمی را روزهای شنبه در مجموع زباله دان ها مشاهده نکرده ایم و احتمال خوشبینانه می دهیم که با خود به تهران می برند، هر جمعه حجمی معادل ۱۵ هزار کیسه زباله در سراسر رودبار قصران در مجاورت جاجرود و شاخه های فرعی آن پراکنده و بخشی از آنها در همان روز و بقیه در روزهای بعد به وسیله برخی دیگر از مردم و یا باد و بالاخره برف و باران وارد حوضه سد لتیان می شود و در طول چهارماه نزدیک ۲۷۰ هزار و اگر هر کیسه را به طور متوسط ۳ کیلو در نظر بگیریم، ۸۱۰ هزار کیلو و اگر سایر تعطیلات و پنجشنبه و روزهای دیگر را هم بر آنها بیفزاییم، در هر سال بیش از ۱۰۰۰ کیلو زباله از مواد فاسد شده آلی و شیمیایی و اجسام غیرقابل تجزیه وارد سد لتیان می گردد و اگر زباله های لواسان را نیز بر آن اضافه کنیم چه حجمی خواهد شد. گرچه آب سد برای آشامیدن تصفیه می گردد و از عواقب کلرzeni ها هم درمی گذریم اما این آلودگی در سبزیجات و صیفی های ورامین، قرچک، و زمین های زراعی آنها در درازمدت چه عواقبی به بار خواهد آورد. افسوس که این آلوده سازان تهرانی نمی دانند که در چرخه محیط زیست

توسعه پایدار و محیط زیست حوضه ی آبریز سد لتیان

پس از گذشت مدتی بخشی از نتایج کارنابخردانه خویش را به همراه محصولات خوشمزه آن نواحی نوش جان خواهند کرد. اما بیچاره دیگران که بی گناهند.

۳-۳- آلودگی دائمی و روبه تزاید مناطق مسکونی:

در گذشته‌ها خانه‌های روستایی به دلایل متعدد دور از رودخانه ساخته می‌شد و معمولاً بین آن‌ها و رودها زمین‌های زراعی، باغ‌ها و قلمستان‌ها قرار داشت و بنابراین رسم، هم از سیل‌ها و طغیان رودها که هر چند ده سال اتفاق می‌افتد در امان بودند و هم چون آب نزد ایشان مقدس بود، فاضلاب‌های آن‌ها به رودخانه نمی‌رسید و هم منطقه مسکونی دورتر از رودخانه، بر روی سنگ‌ها و صخره‌ها و شیب کوهستان قرار می‌گرفت و در عین استحکام از نور و حرارت بسیار زیاد خورشید هم در زمستان‌های همیشه یخبندان بهره‌ها می‌گرفتند.

اما اکنون متأسفانه کم کم به نزدیک رودها و بستر رودخانه‌ها بودن را نادانسته امتیاز می‌دانند. بنابراین به علت سنگی بودن اکثر نواحی روستایی و حتی بعضی از نواحی شهری فاضلاب‌ها از طریق جوی‌ها و لوله‌ها ره به رودخانه‌ها و مسیل‌ها فصلی می‌سپارد خوشبختانه هنوز اندکی از تقدس آب و گناه آلوده ساختن آن باعث شده که عموماً چاه‌های مستراح‌ها را به هر ترتیب که شده سعی می‌کنند به گونه باشد که راه به رودخانه نبرد. ولی فاضلاب آشپزخانه‌ها، دستشویی‌ها و در دهه‌های اخیر که ساختن حمام‌ها نیز در خانه‌ها متداول شده مقادیر قابل توجهی مواد شوینده شیمیایی وارد رودها می‌شود. به عنوان مثال: ۱۱۷۳۲ نفر در رودبار قصران روزانه چندین هزار لیتر فاضلاب شستشوی دست و صورت و ظروف آشپزخانه و حمام، مغازه‌ها و حیاط و غیره را راهی رودخانه می‌کنند.

۳-۴- آلودگی ساختمان‌های جدیدی که در حریم رودخانه‌ها در سال‌های اخیر آغاز و به طور خطرناک رو به تزاید است:

این بناها که اکثرشان به صورت آپارتمان و مجتمع هستند و گاهی نیز حالت برج دارند، به علت عدم وجود باغ یا خیابان بین آن‌ها و رودخانه، بدون استثنا کلیه فاضلاب‌هایشان به صورت شدیدترین آلاینده‌های بیماری‌زا و سمی وارد بدنه اصلی جاجرود می‌شود... این گونه ساخت و سازها برخلاف امور شهرسازی و مقررات حریم رودخانه‌ها به ویژه منطقه جهانگردی و گردشگری و مسایل بهداشتی و محیط زیست است و اگر مسئولان مربوطه و بالاتر زود تصمیم مقتضی نگیرند بر رودبار قصران آن خواهد گذشت که بر شمیران قدیم گذشت (مناطق ۱ و ۲ و ۳ و ۴ شهرداری کنونی تهران).

۴- نیازهای ضروری و مشکلات مالی مسئولان محلی

آنچه به عنوان کمبودها و مسایل آلوده‌ساز و ضعف و انحراف‌های فرهنگی و مانند آن بیان شد و آنچه در پی به آن‌ها اشاره می‌شود اموری نیست که از عهده مسئولان رودبار قصران مانند بخشداری، شهرداری، سازمان آب و بهداشتی و دیگر مؤسسه‌ها برآید بلکه مواردی است که بیشتر به امر شهر تهران و مسئولان آن ارتباط پیدا می‌کند.

۴-۱- نیازهای ضروری:

الف) نصب صندوقهای زباله در سراسر طول راههای ماشین روی اصلی در فاصلههای مورد نیاز برحسب محل‌های تجمع گردشگران، شستشو و ضدعفونی کردن آنها هر هفته و رنگ کردن در مواقع ضروری و دست کم هر سال در اوایل بهار...

ب) گرچه هر روز کیسه‌های زباله مناطق مسکونی جمع‌آوری می‌شود ولی نیاز به سرکشی مرتب مسئولان مربوطه را در بهینه‌سازی و نظافت می‌طلبد به خصوص در کوچه‌ها و خیابان‌های فرعی و دور از دید.

پ) به عنوان یک کار فرهنگی موقت و کوتاه مدت، نصب تابلوهای فراوان با رنگهای متفاوت در معابر اصلی و جمله‌هایی در برانگیختن احساس مسئولیت و نشان دادن اهمیت منطقه‌ای که آنها در آن آمده‌اند یا سکونت دارند، بسیار کارساز است و لازم است هر سال تجدید رنگ و تعویض نوشته‌ها در آنها صورت گیرد.

ت) ساختن توالت‌های عمومی در نقاط مختلف محل تجمع گردشگران یا دست کم در چند قسمت از جاده اصلی و رسیدگی مکرر در نظافت، رنگ و نصب تابلوهایی به عنوان راهنمایی در دست‌یابی و تابلوهایی در مجاورت آنها و تشویق افراد در حفظ و نظافت و مانند آن.

ث) نصب تابلوهای راهنمایی و رانندگی، مشخصات راه‌ها، فاصله‌ها جایگاه‌های مورد نیاز، دیدنی‌ها به زبان فارسی و انگلیسی. این تابلوها علاوه بر آن که نشان دهنده توجه مسئولان محلی به آسایش و کمک به اهالی و گردشگران است آرام‌آرام در تغییر روحیه بی‌تفاوتی و عدم احساس مسئولیت گردشگران و حتی ساکنان منطقه بسیار مؤثر است.

ج) ملزم ساختن صاحبان نقاط در دست ساخت، به نظافت محل جلوی ساختمان و شدت عمل و جریمه انباشت مصالح بنایی در معابر حتی در خیابان‌های فرعی و کوچه‌ها که علاوه بر زشت نشاندادن فضای شهر و گذرگاه‌ها، باعث ناراحتی اعصاب رانندگان و عابران گشته و به طور غیرمستقیم در رابطه مردم با مسئولان اثر نامناسب خواهد گذاشت.

این‌ها مواردی است که از عهده مسئولان شهرداری و بخشداری بر خواهد آمد اما مواردی چون تعریض جاده‌ها و خیابان‌ها، ایجاد پارکینگ‌ها در نقاط مورد نیاز، ایجاد باغ‌های جنگلی، گردشگاه‌ها، چادرگاه‌ها، ایجاد بلوار در دو سوی رودخانه اصلی و فرعی و مانند آن که در پاکیزگی محیط زیست و آب‌ها مؤثر است و در ضمن باعث خشنودی گردشگران و جهانگردان و اهالی خواهد شد، کاریست که برای مسئولان رده بالا به عنوان طرحی ملی در توسعه صنعت توریسم و مسئولان شهر تهران به عنوان رفاه حال گردشگران تهرانی، یک وظیفه تلقی می‌شود.

د) مکانیابی دقیق دفع زباله‌های شهری با توجه به حریم‌های رودخانه و سایر ویژگیهای زیست محیطی منطقه

۴-۲- نتیجه و آنچه مسئولان رده‌های بالاتر لازم است به آن توجه ویژه فرمایند:

به راستی تمام انبوه گردشگران، جهانگردان، اسکی‌بازان که در تمام روزها و فصول سال در رودبار قصران در رفت و آمدند و از مزایای طبیعت بهشت‌آسای آن بهره می‌برند، به جز معدودی از ایشان که در برخی رستوران‌های سرراه غذا میل می‌کنند و چند ده نفری از اهالی که در پیستهای اسکی و رستوران‌ها و غیره شغلی موقت به دست می‌آورند، چه نقشی در بهبود اوضاع این منطقه دارند. در مقابل آن همه آلودگی‌های محیط زیست، آب، سروصدا ازدحام، جنگ

توسعه پایدار و محیط زیست حوضه ی آبریز سد لتیان

اعصاب و شلوغی برای اهالی قدیمی و ساکنان جدید که برای استراحت به این دیار پناه آورده‌اند، چه امتیازی می‌دهند.

مقدم این عزیزان به هرگونه که باشند بر روی چشم، اما اگر به فرض راه‌گردشگران یک روزه بسته شود بیشتر چه کسانی صدمه خواهند خورد؟ روشن است که گردشگران تهرانی.

زیرا گردشگر تهرانی که به عنوان یک مریض مزمن آلوده ی هوا، آلوده ی صدا، بیمار اعصاب، غرق در مسایل گوناگون مالی و اجتماعی که صبح تا به شب این سوی و آن سوی می‌دود و در آن همه انبوه جمعیت ۱۰ میلیونی روزها، با همه بیگانه است و در جمعیت انبوه ۸ میلیونی شب حتی در خانه به درستی اعضای خانواده را نمی‌شناسد، او یک ماشین بیمار و فرسوده است و چون در شهر خود بیمارستانی را نمی‌یابد به درمانگاه بهشت رودبار قصران می‌آید و یک روزه خود را درمان می‌کند تا بتواند یک هفته دیگر به خدمات ماشینی خود در تهران ادامه دهد.

بنابراین فرماندار شهرستان شمیران می‌تواند از فرماندار شهرستان تهران و شهردار شهر تهران خواستار حق ویزیت درمان بیماری شهروند تهرانی باشد تا با آن، توانای ساختن و تعریض جاده‌ها و بلوارها را داشته باشد تا دگر بار شهروند تهرانی و اتومبیلش به راحتی تردد کند و مزاحمتی برای خود و دیگران فراهم نسازند.

فرماندار شهرستان شمیران می‌تواند از مسئول سازمان آب تهران بخواهد برای آبی که تهرانی‌ها خودآلوده کرده‌اند و می‌خواهند بیاشامند، رودبار قصران و لواسان را کمک کنند تا با ایجاد بلواری در دو سوی سراسر رودخانه جاجرود هم از آلودگی آب بکاهد و هم با ایجاد گردشگاه و گذرگاه جدید وسایل درمان بهتر شهروند تهرانی را فراهم آورد...

فرماندار شهرستان شمیران می‌تواند از مسئول راه و حمل و نقل، از مسئول بهداشت و درمان تهران و شهرستان شمیران، از مسئول آموزش و پرورش شهرستان تهران (بخواهند ضمیمه‌هایی برای کتب درسی جغرافیا در شناخت بیشتر منطقه شمیران که محل گردشگری دائمی آنها می‌باشد تهیه کنند) و در شناساندن محیط زیست خود که بحث مفصل دارد، از سازمان جهانگردی... از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، از ریاست جمهوری، و از استاندار تهران در هماهنگی ساختن تمام مؤسسه‌های ذیربط در تحولی ملی و تبدیل این بهشت نیمه پنهان با استعدادهای پرشمار (که مقاله ای دیگر را می‌طلبد)، رودبار قصران را تبدیل به جایگاه واقعی خود که یکی از بهترین گردشگاه‌های توریستی جهان می‌باشد، برسانند و آن را به صورت نمونه‌ای در آورند برای سایر بهشت‌های ناشناخته و نیمه پنهان فراوان کشورمان تا به لطف پروردگار مهربان بتوانیم با بهره‌گیری از این نعمت و درآمد پایان‌ناپذیر، از محدودیت درآمد ویرانگر نفت پایان‌پذیر خلاص شویم.

- ۱- basin = حوضه، «حوضه [عربی]»، ۱- جایی که برای نگاهداری آب سازند. ۲- آبگیر، تالاب،... حوضه، ۱-
عماری فیل که به صورت حوض سازند، ۲- اراضی که توسط رودی یا شعب رودی مشروب شود...» فرهنگ فارسی
معین و سایر فرهنگ‌های جغرافیایی.
- «حوزه [عربی]»، ۱- ناحیه، مانند حوزه علمیه، مرکز علوم دینی، ۲- جانب، طرف، ۳- وسط مملکت، میان
کشور، ۴- طبیعت «فرهنگ فارسی معین.
- ۲- اصطخری، مسالک و ممالک، ص ۱۷۱
- ۳- کریمان. حسین، قصران، ص ۱۴ تا ۲۷
- ۴- در تقسیمات کشوری به روال دوره قاجاری آن را بخش شمیرانات نام داده‌اند اما واژه شمیرانات جمع
غیرفصیح است و بهتر است آن را به کار نبریم، فرهنگ فارسی معین.
- ۵- لواسانات نیز مانند شمیرانات جمع غیرفصیح است.
- ۶- «بار» به معنی ساحل و کنار است، چون آب جاجرود در طول مسیر خود در این دره با رسوبات خود
زمین‌های هموار بسیاری را ایجاد کرده است و زمین‌های کشاورزی، باغ‌ها و قلمستان رودبارقصران از دوران کهن بر
روی این بارها بنا شده است.
- ۷- نام «جاجرود» از کلمه «جاج» مخفف «جائج» و «رود» تشکیل شده و جائج روستایی قدیمی بود که
در شهر لواسان جدید هضم شد. البته این نامگذاری چندان مناسب نبوده است زیرا نه جائج در کنار جاجرود بوده
است و نه به علت بلندی می‌توانست از آب آن استفاده کند. از سوی دیگر تمام سرچشمه‌ها و بدنه اصلی و بلوغ
رودخانه و بیشتر آب آن به ویژه در تابستان از منطقه رودبار قصران تأمین می‌شود، بهتر آن بود که «رود قصران»
یا «قصران رود» نامش می‌دادند.
- ۸- برای آگاهی بیشتر نگاه کنید، رودها و رودنامه ی ایران، گیتاشناسی، نوشته جعفری. مهندس عباس.
- ۹- لتیان نام روستایی بود که به زیر آب دریاچه رفت.
- ۱۰- پیست بزرگ اسکی و بین‌المللی دیزین گرچه جز شهرستان کرج و در حوضه آبریز سد امیرکبیر است،
اما به خاطر راه بسیار نزدیک آن از شمشک، جمعیت زیادی از طریق رودبارقصران بدان رفت و آمد دارند.

سایت: www.aa-mahmoodian.com

مقاله: توسعه پایدار و محیط زیست حوضه آبریز سد لتیان

تألیف و تحقیق: علی اکبر محمودیان و گروه دانشنامه استان تهران (از بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی)
استفاده از مطالب با ذکر دقیق منبع مجاز است. همه حقوق برای مؤلف و ناشرین محفوظ است.